

УДК 811.161.2'367

А. П. Романченко,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24 / 26, м. Одеса, 65058, Україна,
тел. : 776-14-80,
apromanchenko@gmail.com

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПИТАЛЬНИХ РЕЧЕНЬ У ЛІНГВІСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті з'ясовано специфіку питальних речень у лінгвістичному дискурсі на матеріалі наукових праць Ю. О. Карпенка. Встановлено семантичні різновиди питальних конструкцій, їхні комунікативно-прагматичні особливості, що залежать від стратегії й тактики автора. Доведено, що питальна інтенція репрезентує в науковому тексті мовну особистість, формує когнітивний процес, реалізує гносеологічну потребу мовця заповнити інформаційні лакуни в знаннях.

Ключові слова: запитання, питальне речення, лінгвістичний дискурс, наукова стаття, семантика, Ю. О. Карпенко.

Дослідженню лінгвістичного дискурсу, зокрема різних аспектів питальних речень присвячено праці О. М. Воробйової, Н. В. Гуйванюк, І. М. Кобозевої, Н. В. Кондратенко, Н. Костусяк, О. В. Падучевої, О. Г. Почепцова, С. Т. Шабат-Савки та ін. [див.: 4; 7; 8; 11; 12; 13].

Запитання – це особлива форма мислення, форма руху думки, вихідний ланцюжок пізнавального процесу. Розробка теорії питання сягає античної філософії. Актуальними проблемами сучасної української мови залишаються питання, пов'язані з семантико-структурними, комунікативно-прагматичними, функційними, експресивними, дискурсивними особливостями таких конструкцій, їх графемною реалізацією.

Питальні речення в науковому дискурсі відрізняються від інтерогативів в інших типах дискурсів, оскільки в

писемному науковому мовленні вони не мають на меті отримання відповіді від адресата, утім, скеровані на певну його реакцію. **Мета** розвідки – з'ясувати специфіку питального речення в лінгвістичному дискурсі на матеріалі наукових статей українського вченого, блискучого ономаста Ю. О. Карпенка. **Предметом** дослідження є 63 питальні конструкції, які зафіксовано в 27 статтях ученого, а **об'єктом** – їх комунікативно-прагматичні особливості. У дослідженні використано описовий, контекстуально-інтерпретаційний і функціональний **методи**.

Виокремлюють власне питальні речення (речення зі стандартною семантикою) та риторичні питання, питання-повтори (речення з нестандартною семантикою) [7, с. 233]. Мовними індикаторами питальних речень є питальні слова, які визначають напрям певної інформації. Ю. О. Карпенко найчастіше використовує питальне слово *що?* в різних відмінкових формах, яке репрезентує в досліджуваних структурах предметний компонент – назви неістот: *А що проти стоїть у Сергія Коваля усій тій висміяній ним нечисті?; Але що це за частки, якщо вони становлять частину слова?; Що являє собою „перехідний тип”, у чому полягає його лексико-семантична специфіка, лексикологічний статус?* Крім цього, учений використовує займенникове слово *який* у різних відмінкових, родових та числових формах у ролі питального слова: *І яка різниця між формами з як і що?; Які риси притаманні нації?; А якого бога міг дати Дажбог?; Але за якими критеріями оцінювати назву твору?*

Серед питальних прислівникових слів найактивнішим є *чому?*, що актуалізує причинову семантику: *Але чому Леся Українка спочатку розчарувалась у власних назвах, чому в період ощадного їх використання вона їх уникала?; Чому більше половини племен ввійшли в українську мову?* Таким же активним мовним індикатором питальних речень у наукових статтях Ю. О. Карпенка виступає прислівникове слово *як?*: *Але як витлумачити, що в одному імені запанували варіанти*

з [p] – Панас їх має 47, а Хома – жодного або ж з [ch] – у Хоми їх 56, а в Панаса тільки 6, найменше серед усіх наявних варіантів? Рідше він вживає прислівникові слова *де?* *причому?* *коли?*: *Де шукати цю територію?*; *Якщо в поезії з'явився суперлатив найпаралельніші, то де той відносний прикметник, від якого не можна утворити суперлатива чи компаратива?*; *Але причому тут слов'яни?* Займенникові і прислівникові слова, які власне виражають питальність, можуть набувати додаткових семантичних та емоційних відтінків у сполученні з часткою *ж*: *Що ж дає такий підхід до вивчення особових імен?*; *Якщо все підряд запозичувати, то що ж то буде за переклад?* Причинова семантика може підсилюватися препозитивними частками *а*, *але*, *і*.

Пряму з'ясувальну питальність, яку реалізують названі вище займенникові та прислівникові слова, репрезентовано 44 конструкціями, що становить майже 70 %: *Може виникнути питання: що спільного між національним українським поетом і кратером на Меркурії чи, скажімо, теплоходом „Тарас Шевченко”, чому автор вбачає тут мезонімію?*; *Як можна залежність порохувати кількісно, штуками?* Такі речення мають на меті з'ясувати певну інформацію і викласти її читачеві, у них міститься цілеспрямований запит про предмет думки, стосовно якого відсутні знання в адресата [9, с. 129].

Окремим підтипом цих речень є такі, відповідь на які „передбачає альтернативну відповідь, тобто відповідь, яка допускає одну з двох або кількох можливих” [3, с. 229]. Одна зі статей вченого має назву, що являє собою питальне альтернативне речення *„Проблема іллірійської гідронімії в Українських Карпатах: іллірійське чи слов'янське?”*. Заголовок-запитання спонукає шукати відповідь разом з автором публікації. У такий спосіб „виникає діалог між заголовком і статтею, оскільки стаття дає відповідь на запитання, що міститься у заголовку” [10, с. 338]. Крім того, заголовок у формі питального речення загалом більше привертає увагу

читача, ніби провокуючи дізнатись відповідь. Як не дивно, утім, відповідь, яку дає мовознавець у статті, не є категоричною, як очікується. Учений обґрунтовує наявність лише невеликої частини іллірійських гідротермінів, а решту вважає слов'янськими. У тексті самої статті-відповіді використано тільки одне питальне речення під час полеміки з О. Трубачовим та Л. Беднарчуком і підтримування думки В. Георгієва.

Речення прямої уточнювальної питальності в науковому лінгвістичному дискурсі Ю. О. Карпенка трапляються втричі рідше, оскільки існує погляд, що питально-уточнювальні речення використовують, коли необхідне підтвердження або заперечення змісту запитання. Формуючись за допомогою часток *чи, хіба, невже* або без їх допомоги, питально-уточнювальні речення сприяють встановленню реальності чи нереальності загального змісту речення, стосовно якого в мовця є сумнів, застереження, але все ж і часткове знання [9, с. 128]. Частки *хіба, невже* вживають тоді, коли стверджувальна відповідь здається мовцеві маловірогідною, сумнівною чи недоречною [5, с. 29]. Усі названі вище частки в наукових статтях вченого актуалізують семантику сумнівності, недовіри до висловленого іншим автором. Питальні речення з часткою *хіба* передають малоімовірність того, що запропонував у своєму дослідженні інший дослідник. У такий спосіб Ю. О. Карпенко не погоджується з його твердженнями, поглядами або припущеннями.

Панує думка, що в реченнях з уточнювальною питальністю висловлюють часткове знання про певний предмет, і при них очікується лише ствердна або заперечна відповідь [9, с. 129]. У лінгвістичному дискурсі Ю. О. Карпенка знаходимо випадки, коли відповідь і справді категорична: *Хіба в реченні Гренландія – якнайбільший (чи щонайбільший) острів на землі маємо підсилювальний зміст? Ні, тут ідеться не про підсилення, а про зіставлення. Заперечну відповідь учений частіше подає після міркування, напр.: ...приміром, М. В. Панов в одній і тій же (літературній) російській*

мові виділив аж чотири фонетичні підсистеми. Чи варто? Мова – одна, і її фонетичні одиниці (їдеться про рівень звуків) складають одну фонетичну систему, фонологічні одиниці (рівень фонем) – одну фонологічну систему. І розділяти фонем мови на основні та периферійні, говорити про основну та периферійну підсистему чи, скажімо, підсистему службових слів (у М. В. Панова) – не варто. Некатегоричною, але теж заперечною є відповідь на запитання *Чи треба відривати топонім Словута, Слова від топоніма Клов, давно й міцно вкоріненого в Києві? Скоріше, тут маємо два рефлексії однієї стародавньої, ще давньоєвропейської назви, яка в говірках протослов'ян набула форми Слова, а потім і Словута, а в говірках якоїсь іншої, кентумної прамови (протогерманської?) – Кловъ, ще до германських пересунень приголосних.* Ствердну відповідь мовознавця читач може передбачити тоді, коли після питальної частки вжито заперечну частку *не*: ... тлумачення слова як блукаючого тюркізму робить незрозумілим його значне поширення у карпатській топонімії. Чи не має воно зв'язку з омонімом *Karkonosze* й, відповідно, древньої, ще до індоєвропейської тенези? Авторською стратегією у висловленні власного кута зору на певну часткову проблему є питання в останньому абзаці статті, за яким немає чіткої відповіді, а подано пояснення, яке сприймається як ствердна відповідь: *Але чи не доречніше бачити в гідронімі Рада та похідних перебудову де. *Arda? Адже одна з двох сяньських Рад приймає притоку Radla ... де той самий древній суфікс набуває слов'янського осмислення, а одна з двох Радавиць – притоку Ratwica ... де маємо основу Rat-, уже адресовану де. *er/or.* Речення прямої уточнювальної питальності можуть функціонувати без питальних часток: *Може, в українській мові він був і раніше, у XVII ст.?* Як бачимо, учений використовує таке речення для того, щоб висловити сумнів, заохотити дослідників до детальнішого вивчення наукової проблеми, висловити авторське припущення, яке ще потребує доказів.

Як відзначають мовознавці, питальні речення можуть передавати різноманітні відомості, причому як експліцитно, так і імпліцитно. Реалізуючи вторинні функції, такі речення спрямовані на вираження експресивного ствердження чи заперечення, ввічливого спонукання, вираження оцінки, емоцій, встановлення та підтримування контакту, активізацію та зосередження уваги на найважливішому [11, с. 74]. В науковому лінгвістичному дискурсі питальні речення виражають активізуючі запитання, які забезпечують посилення й концентрацію уваги на найважливіших моментах певної невирішеної проблеми. Розрізняють кілька семантичних типів розглядуваних запитань: активізуючі запитання як інформативно-логічний елемент, активізуючі запитання як фасцинативний засіб, активізуючі запитання суб'єктивно-модального плану, активізуючі запитання емоційно-оцінного типу, активізуючі запитання як елемент композиційної організації тексту [11, с. 81–86]. За допомогою запитань першого типу можна сформулювати наукову проблему, логічно посилити важливу інформацію: *Що ж дає такий підхід до вивчення особових імені?*

Активізуючі запитання наступного семантичного типу – як фасцинативний засіб – створюють ефект посилення впливу інформації на адресата наукового тексту. Їх використовують із метою змусити замислитися, переконати в необхідності досліджувати певну проблему: *Однак ця реконструкція є сумнівною як семантично (чому „одноплинна”? – адже всі ріки одноплинні), так і фонетично (... чому g ← gh перейшов в з – мало б у слов'ян дати ж).* Фасцинацію вважають специфічним вербальним впливом мовця, спрямованим на підвищення якості сприймання повідомлення та на збудження емоційного стану і за допомогою якого досягається комунікативна мета [2, с. 220].

В активізуючих запитаннях модального плану Ю. О. Карпенко актуалізує бажальну семантику або висловлює пропозицію: *Чи не знайшлись би спонсори, чи не зацікавились*

би райадміністрації цими працями? А як подивиться лінгвістична громадськість на те, щоб уважати утворення з якнай- та щонай- формами четвертого ступеня порівняння прикметників (і прислівників)? Такі речення дають можливість автора коректно висловити побажання та запропонувати інше розуміння досліджуваного наукового питання. Активізуючі запитання емоційно-оцінного типу можуть виражати певні емоційні відтінки в науковому мовленні: *В абзаці йдеться про те, що Богдан Хмельницький вважає себе Окаянним. Який же він Окаянний?* (здивування); *Можже, все ж йдеться про єгипетського бога мудрості й письма Тота (але він схильності до вбивств не виявляв) та Нумідію – Країну, що лежала на захід від Древнього Єгипту?* (припущення); *Про скіфське (іранське) дапи „ріка, вода” пан С. Губерначук воліє не знати... Чи таки не знає?* (здивування).

На особливу увагу в лінгвістичному дискурсі заслуговують активізуючі запитання як елемент композиційної організації тексту, текстотвірна функція яких зростає, якщо їх використано в заголовках статей. Одна з праць ученого має назву *„Хіба в мові є тільки загальне?”*. Запитання в заголовку являє собою своєрідний міні-текст, інформативність якого відходить на другий план, а на перше місце висувається оцінність і функція прогнозування змісту тексту статті. Подане вище питальне речення належить до емоційних питань, у межах яких виокремлюють також питання-сумнів. Подібні заголовки-питання виконують модальну функцію, експлікуючи ставлення автора до повідомлюваного [6]. В такий спосіб він ставить проблему і пропонує читачеві взяти участь у міркуванні над нею. Панівним стає вираження авторської інтенції, яка полягає в прагненні передати думку, кут зору відповідно до власного розуміння проблеми. Передбачення змісту відповіді на запитання надає питальному реченню посиленої експресивності. За ступенем інформативності розрізняють орієнтувальні заголовки-запитання, обмежено орієнтувальні заголовки-запитання,

дезорієнтувальні заголовки-запитання. Запитання, які розпочинаються частками *хіба, невже*, є орієнтувальними [6], оскільки читач передбачає зміст очікуваної відповіді в статті. Активізуючі запитання як елемент композиційної організації тексту можуть розпочинати абзац чи увесь текст статті: *Що ж таке, зрештою, методологія і методика взагалі, а для ономастики зокрема?* В такий спосіб наукову тему автор формулює не як запитання, на яке він уже знає відповідь, а як певну проблему, яку необхідно розв'язати. Названі вище речення можуть завершувати абзац: *Може, й Молода – Осмолода є не „земляною” чи „сосною”, а „гірською” і не германською чи фракійською, а іллірійською?* Навіть якщо вчений дає відповідь на запитання в наступному абзаці, це слугує своєрідним мотивувальним прийомом, скерованим на адресата, із метою спонукати його до міркування, підтримати думку автора.

Досить часто в досліджених працях ученого сформульовано кілька запитань. Питальний ряд, з одного боку, сприяє висвітленню різних аспектів проблеми, а з другого боку, за його допомогою поступово зростає емоційність, що підводить адресата до думки про надважливість проблеми, про труднощі у її вирішенні. Велике прагматичне навантаження має ціла серія питальних речень, які подано послідовно одне за одним і які пов'язані змістовою єдністю розглядуваної проблематики: *Які риси притаманні нації? Скільки таких рис існує? Чим і як одна нація відрізняється від іншої? Яким є відношення нації й тої попередньої етнічної групи, з якої ця нація виникла? Як співвідносять поняття нація і народ? Питань такого роду можна сформулювати ще кількадесят (наприклад, мов існує близько 6000, а скільки націй є на світі?).* Кілька питальних конструкцій надають висловленню динамізму, створюють напругу, відображають стан справ із певного кола питань.

На різні активізуючі запитання автор у той чи інший спосіб дає відповідь. Ця відповідь може бути чіткою, категорич-

ною й емоційною: Мене дивують учені, які твердять, що української нації немає, що вона (в кращому разі) щойно формується – і дай Бог, щоб сформувалася. Як це так? – Тарас Шевченко був, Богдан Хмельницький був, а української нації ще немає? Був навіть президент незалежної української держави, а української нації не було? Неправда це; А чому не міг би цього просити Вернидуб? Міг би!

Учений може давати відповідь, відсилаючи до своїх праць, у яких уже подано власний погляд на проблему: А ось як пояснити назви *бойки*, *лемки*, *гуцули*? Я маю пояснення кожної з цих назв, що повторюють вже висловлені інтерпретації, але з рядом істотних уточнень. Оскільки всі пояснення опубліковані, не стану їх переказувати, відсилаючи зацікавлених до відповідних статей. Крім того, автор певним чином дає коментар стосовно пояснень інших дослідників: М. Л. Худаш теж має пояснення цих назв (усі їх він виводить з антропонімів), що ніяк не пересікаються з моїми. Мої пояснення вчений уважає абсолютно неприйнятними, як і я – його пояснення. Існують ще й інші точки зору, серед яких істинну назвати наразі не вдається. У більшості випадків відповідь нейтральна, серйозна: Для чого пишуться кандидатські дисертації? Передусім для підтвердження кваліфікації дисертантів і, відповідно, одержання наукового ступеня кандидата наук; Але чому всі наявні Лімниці зосередилися в невеличкому ареалі горішнього Дністра? І чому тут з'являється суфікс -н- ← -ьн-, коли доречніше чекати -ов, пор. Ломовец у Закарпатті, відсутній, до речі, у СГУ? Ці обставини дозволяють вбачати в даній групі назв глибокі слов'янізовані давньоєвропейськи. Також автор може запропонувати ймовірну, гіпотетичну відповідь, відповідь-припущення: Чому ці гідкі лісничі-мамуни стали називатися богинями? Мабуть, це та ж девальваційна дія християнства, що втоптало в грязюку і укр. свара, і рос. врать, і багато інших високих у язичництві лексем. Коли в автора накопичується багато запитань, які потребують

відповіді, але на які складно відповісти або вони не є першочерговими в цій статті, він розлого обґрунтовує, чому це зробити зараз неможливо. Далі подаємо тільки пояснення вченого після 6 запитань про націю (див. вище): *А ось відповісти на ці запитання, хоч на кілька з них, сутужно. Власне, відповіді існують. Але їх надто багато з кожного питання, що, зрозуміло, викликає недовіру до цих відповідей.* Відповідь після комплексу питань є „вінцем” питального ряду, його ударним елементом [1, с. 19].

Риторичні запитання – вузькоспеціалізовані засоби експлікації питальної модальності, яким притаманна послаблена прямопитальна інтенція й порушена кореляція „питання – відповідь” [4, с. 101]. Їх уналежнюють до актуалізуючих запитань інформативно-логічного характеру. Риторичні запитання в наукових статтях Ю. О. Карпенка функціонують із метою спрямувати читача на відповідь, яка констатуватиме, що той поділяє зміст висловленого запитання-судження, або виконують функцію експресивних елементів [9, с. 133]: *А імена осіб маловідомих (чи багато людей нині знають, хто такий Лац або Шевальє) набувають символічного забарвлення в тексті?; Чи хто нині, вживаючи слово лабіринт, пов’язує його з спорудою Дедала для страховиська Мінотавра на острові Крит?; Чи хто в слові хаос бачить тепер давньогрецьке міфологічне уявлення про „темне й життєдайне дерево все буття”? А хіба на Колиму когось відправляли справедливо? Серед риторичних питань розрізняють ті, що містять емоційно-експресивне ствердження, і ті, які виражають емоційно-експресивне заперечення. Зафіксовані риторичні запитання являють собою заперечні судження, інтенцією автора у яких є „самим питанням привернути увагу адресата до певного факту й передати аксіологічність та категоричність судження” [13, с. 112].*

Таким чином, у науковому дискурсі питальні речення мають дещо вужчі можливості стосовно семантики та вико-

нуваних функцій, утім, це в жодному разі не знижує їх вагомості для вираження авторської настанови, обраної тактики викладу інформації. Оскільки інтенційні потреби відображають прагнення, пошуки, життєтворчість та креативність мовної особистості, дискурс вважають найбільш прийнятним способом реалізації намірів мовця. Питальна інтенція репрезентує в дискурсі мовну особистість, формуючи когнітивний процес-пошук, реалізує гносеологічну потребу мовця заповнити інформаційні лакуни у знаннях [12, с. 454].

Подальше дослідження буде зосереджене на спільному та відмінному в інтерогативах Ю. О. Карпенка та О. І. Бондаря.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артемова Л. В. Риторичне питання як композиційний та експресивний елемент авторської публіцистики (на матеріалі жанру колонки газети „El Pais” / Л. В. Артемова // Проблеми семантики слова, речення та тексту: зб. наук. статей. – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2013. – С. 19–23.

2. Гамова Г. І. Фасцинація як специфічний вербальний вплив оратора / Г. І. Гамова // Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць. – Х. : ХНПУ, 2012. – Вип. 34. – С. 219–222.

3. Дудик П. С. Стилїстика української мови: навч. посібник / П. С. Дудик. – К. : Академія, 2005. – 368 с.

4. Костусяк Н. Категорія синтаксичної модальності та її графемна реалізація / Н. Костусяк // Лінгвістичні студії. – Донецьк : ДонНУ, 2013. – Вип. 26. – С. 99–103.

5. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Синтаксис: підручник / Б. М. Кулик. – К. : Рад. шк., 1961. – Ч. II. – 288 с.

6. Муртада К. С. Заголовок-вопрос в газетной полосе: автореф. ... канд. филол. наук / К. С. Муртада. – Воронеж, 2003. – 21 с. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cheloveknauka.com/zagolovok-vopros-na-gazetnoy-polose>

7. Падучева Е. В. Высказывание и его соотносительность с действительностью (Референциальные аспекты семантики местоимений) / Е. В. Падучева. – М. : Наука, 1985. – 272 с.

8. Романченко А. П. Структурно-семантична організація оглядової статті як жанру наукового дискурсу // Слов'янський збірник: Збірник наукових праць. – Вип. 19. – Чернівці : Букрек, 2015. – С. 126–136.

9. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис / за заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1972. – 516 с.

10. Тищенко О. О. Особливості використання питальних речень у заголовках публікацій інтернет-версій грецьких газет / О. О. Тищенко // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць. – К. : Київський університет, 2015. – Вип. 2 (53). – С. 312–321.

11. Шабат С. Т. Текстотвірна роль активізуючих запитань / С. Т. Шабат // Записки з українського мовознавства. – Одеса : Астропринт, 1999. – С. 73–86.

12. Шабат-Савка С. Т. Дискурс як релевантний спосіб втілення комунікативних інтенцій / С. Т. Шабат-Савка // *Studia linguistica*. – К. : Київський університет, 2011. – Вип. 5. – С. 451–457.

13. Шабат-Савка С. Т. Фігурально-риторичні конструкції як мовно-естетичні маркери інтенцій мовця / С. Т. Шабат-Савка // Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць. – Харків : ХНПУ, 2016. – Вип. 43. – С. 109–116.

REFERENCES

1. Artemova L. V. Rytorychne pytannia yak kompozytsiinyi ta ekspresyvnyi elementi avtorskoï publitsystyky (na materialy zhanru kolonky hazety „El Pais” / L. V. Artemova // *Problemy semantyky slova, rechennia ta tekstu* : zb. nauk. stateï. – К. : Vydavnychyï tsentr KNLU, 2013. – P. 19–23.

2. Hamova H. I. Fastsynatsiia yak spetsyfichnyi verbalnyi vlyv oratora / H. I. Hamova // *Linhvistychni doslidzhennia* : zb. nauk. prats. – Kh. : KHNPU, 2012. – Vyp. 34. – P. 219–222.

3. Dudyk P. S. Stylystyka ukraïnskoï movy: navch. posibnyk / P. S. Dudyk. – К. : Akademiia, 2005. – 368 p.

4. Kostusiak N. Katehoriia syntaksychnoi modalnosti ta yii hramemna realizatsiia / N. Kostusiak // *Linhvistychni studii*. – Donetsk : DonNU, 2013. – Vyp. 26. – P. 99–103.

5. Kulyk B. M. Kurs suchasnoï ukraïnskoï literaturnoï movy. Syntaksys: pidruchnyk / B. M. Kulyk. – К. : Rad. shk., 1961. – Ch. II. – 288 p.

6. Murtada K. S. Zaholovok-vopros v hazetnoi polose: avtoref. ... kand. fylol. nauk / K. S. Murtada. – Voronezh, 2003. – 21 p. – [Electron

resource]. – Access mode: <http://www.cheloveknauka.com/zagolovok-voprosna-gazetnoy-polose>

7. Paducheva E. V. Vyskazyvanie i ego sootnesennost' s dejstvitel'nost'ju (Referencial'nye aspekty semantiki mestoimenij) / E. V. Paducheva. – M. : Nauka, 1985. – 272 p.

8. Romanchenko A. P. Strukturno-semantichna organizatsiya oglyadovoï statti yak zhanru naukovogo diskursu // Slov'yans'kiy zbirnik: Zbirnik naukovikh prats'. – Vip. 19 – Chernivtsi : Bukrek, 2015. – P. 126–136.

9. Suchasna ukrainska literaturna mova. Syntaksys / za zah. red. I. K. Bilodida. – K. : Nauk. dumka, 1972. – 516 p.

10. Tyshchenko O. O. Osoblyvosti vykorystannia pytalnykh rechen u zaholovkakh publikatsii internet-versii hretskykh hazet / O. O. Tyshchenko // Movni i kontseptualni kartyny svitu: zb. nauk. prats. – K. : Kyivskiy universytet, 2015. – Vyp. 2 (53). – P. 312–321.

11. Shabat S. T. Tekstotvirna rol aktyvizuiuchykh zapytan / S. T. Shabat // Zapysky z ukrainskoho movoznavstva. – Odesa : Astroprynt, 1999. – P. 73–86.

12. Shabat-Savka S. T. Dyskurs yak relevantnyi sposib vtilennia komunikatyvnykh intentsii / S. T. Shabat-Savka // Studia linguistica. – K. : Kyivskiy universytet, 2011. – Vyp. 5. – P. 451–457.

13. Shabat-Savka S. T. Fihuralno-rytorychni konstruksii yak movno-estetychni markery intentsii movtsia / S. T. Shabat-Savka // Linhvistychni doslidzhennia : zb. nauk. prats. – Kh. : KHNPU, 2016. – Vyp. 43. – P. 109–116.

А. П. Романченко

КОММУНИКАТИВНО-ПРАГМАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ВОПРОСИТЕЛЬНЫХ ПРЕДЛОЖЕНИЙ В ЛИНГВИСТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

В статье выявлена специфика вопросительных предложений в лингвистическом дискурсе на материале научных работ Ю. А. Карпенко. Установлены семантические разновидности вопросительных конструкций, их коммуникативно-прагматические особенности, которые зависят от стратегии и тактики автора. Доказано, что вопросительная

интенция представляет в научном тексте языковую личность, формирует когнитивный процесс, реализует гносеологическую потребность говорящего заполнить информационные лакуны в знаниях.

Ключевые слова: вопрос, вопросительное предложение, лингвистический дискурс, научная статья, семантика, Ю. А. Карпенко.

A. P. Romanchenko,

Candidate of Philology,

Associate Professor of Ukrainian Language Department,

Odesa I. I. Mechnikov National University,

24 / 26, Frantsuzky Blvd., Odesa, 65058, Ukraine,

tel. : 776-14-80,

apromanchenko@gmail.com

COMMUNICATIVE-PRAGMATIC PECULIARITIES OF INTERROGATIVE SENTENCES IN LINGUISTIC DISCOURSE

Summary

The aim of this article is to find out the specificity of interrogative sentences in linguistic discourse. The subject of the research is interrogative structures and the object is their pragmatic peculiarities. 27 research articles by Yu. O. Karpenko were chosen as the material for the investigation.

The philosophical positions of the unity of content and form and of the relationship between total and partial were taken as a methodological basis in this article. The contextual analysis, descriptive and functional methods were used. We found out that the interrogative modality in Yu. O. Karpenko's academic texts is manifested in different semantic varieties. We also determined its communicative and pragmatic specificity, the last being dependant on the scientist's chosen strategy and tactics and therefore characterized by great scope. On the whole, interrogative intention in scientific texts represents language personality, creates a cognitive process and realizes gnosological need of a speaker to fill the lacunas in their knowledge.

Key words: question, interrogative sentence, linguistic discourse, scientific article, semantics, Yu. O. Karpenko.

Надійшла до редакції 05.09.2016 р.